

STANOVNIŠTVO I NASELJENOST JAPANA U PROŠLOSTI

MLADEN ANTE FRIGANOVIĆ

Bilo je mnogo pokušaja utvrđivanja kretanja brojnosti stanovništva Japana od drevnih vremena do suvremenosti (Yuzo Morita, Hamano Iyoshi, Akira Hayami i drugi). Mnoga su razglabanja i sažeci doveli do današnjeg prihvaćanja odgovarajuće krivulje ukupnog kretanja pučanstva te dalekoistočne, mnogočime zanimljive zemlje.

Stanovništvo Japana od "antike" do naših dana kretalo se prema nekim procjenama ovako:

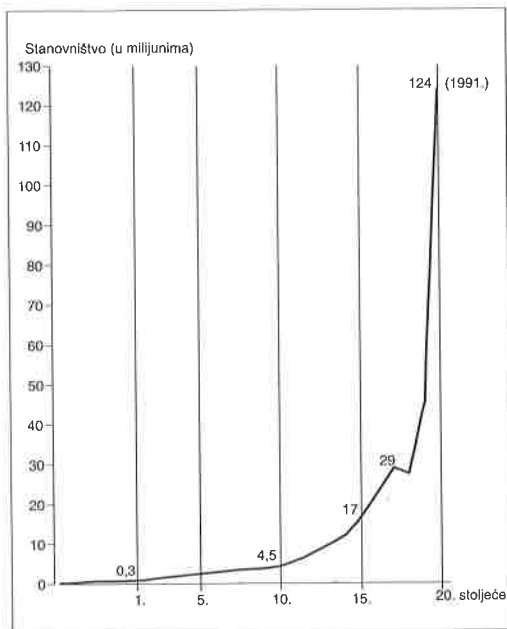
Tab. 1. Kretanje stanovništva Japana od 400. godine prije Krista do kraja 20. stoljeća

Broj stanovnika u milijunima prema procjenjivačima:

Godina	R. Jones i dr.	A. Okasaki i dr.	A. Hayami i dr.
-400.	0.03	-	0.15
-200.	0.1	-	-
0.	0.3	-	-
200.	0.7	-	-
300.	1.5	0.6	-
400.	-	-	-
600.	3.0	5.0	-
800.	4.0	-	-
860.	-	3.8	-
950.	-	3.8	7.5
1000.	4.5	4.4	-
1100.	5.8	-	-
1200.	7.5	5.8	7.0
1300.	9.8	9.7	-
1400.	12.5	-	-
1500.	17.0	-	8.0
1600.	22.0	17.9	12.0
1700.	29.0	25.0	-
1721.	-	27.5	30.5
1750.	29.0	-	30.3
1792.	-	27.4	29.1
1800.	28.0	-	-
1834.	-	29.7	31.7
1850.	32.0	-	31.5
1875.	36.0	34.3	-
1900.	45.0	44.8	43.9
1925.	60.0	-	59.7
1950.	84.0	-	83.2
1975.	110.0	-	111.3
1991.	-	-	123.9
1996.	-	-	126.3
2001.	-	-	128.4

Uopće li se razlike među procjenama pojedinih autora (ovih i nekih drugih, primjerice u "Penguin Books Atlas of World Population History"), ističe se pet glavnih razdoblja kretanja brojnosti japanskog stanovništva (s učestalim usponima i padovima unutar pojedinih razdoblja): 1. je razdoblje od 3. stoljeća prije Krista do početka nove ere (stanovništvo je poraslo sa 150 000 na 300 000, t.j. udvostručilo se); 2. je razdoblje od početka naše ere do 5. stoljeća (stanovništvo je s 300 000 naraslo na 3.5 milijuna, t.j. više se nego udeseterostručilo); 3. razdoblje je od 5. do 10. stoljeća (s 3.5 milijuna stanovništvo je poraslo na 4.5 milijuna, t.j. nije se niti udvostručilo); 4. razdoblje je od 10. do 15. stoljeća (stanovništvo je poraslo s 4.5 milijuna na 17 milijuna, t.j. gotovo se učetverostručilo); te 5. razdoblje, od 15. stoljeća do danas (stanovništvo je gotovo stalno raslo i povećalo se sa 17 milijuna na 124 milijuna 1991. godine, t.j. više se nego usedmerostručilo). Prikažemo li ovakav rast brojnosti stanovništva krivuljom, ona će imati eksponencijalni oblik, osobito nakon prijelaza iz feudalnog u industrijsko doba, t.j. od sredine 19. stoljeća (reforma Mejidži 1868.), kroz razdoblje industrijalizacije (uspon i pad japanskog kolonijalističkog imperija), do suvremenog postindustrijskog Japana (širom svijeta znana i cijenjena elektronika).

Ono što krivulja kretanja stanovništva od "antike" do danas ne pokazuje usponi su i padovi unutar pojedinih ranijih razdoblja (godine nerodice, gladi, bolesti, potresa i vulkanskih provala), koji se očituju u inače neočekivanim razlikama u broju stanovnika između pojedinih godina. Nakon znanstvene revolucije (kao posljedice općeg napretka) početkom 19. stoljeća značaj rušilačkih činitelja se smanjuje, s izuzetkom svjetskih ratova, da bi u najnovije vrijeme bio gotovo zanemariv. Tako je Japan

Sl. 1. Stanovništvo Japana od 4. stoljeća prije Krista do kraja 20. stoljeća

postao zemljom stotilijunskog stanovništva i svrstao se u red najmnogoljudnijih zemalja svijeta.

POČECI NASELJENOSTI JAPANA

Računa se da je za pretposljednji ledenog doba (riška oledba), t.j. prije oko 100 000 godina, na tlu današnjeg Japana (tada je, naime, japansko otočje bilo spojeno s azijskim kopnom) živjelo oko 130 000 ljudi. Oko 30 000 godina prije Krista, za posljednje oledbe (virmške, kada je japanski arhipelag opet bio spojen s kontinentom), računa se da je bilo između 150 000 i 200 000 stanovnika. To su procjene japanskih istraživača paleolitika, te kasnijeg mezolitika prema nalazima s oko 2 800 arheoloških lokaliteta iz toga vremena. Prema kraju mlađeg paleolitika, pred oko 10 000 godina (kada Japan uslijed topljenja leda opet postaje otočnim prostorom), dolazi do prijelaza s lutalačkog na polusjedilački način života (pronađeno mjesto sa 181 pričuvnom jamom za naselje od 30 do 40 nastambi). U razdoblju što slijedi (od 10 000 pa do 300 godina prije Krista) 80% poznatih arheoloških lokaliteta nalazi se u

istočnom i sjevernom Japanu i ima obilježja ratarskog načina života.

NASELJENOST OD 300. GODINE PRIJE KRISTA DO 1500. GODINE NAŠE ERE

Nova kultura Jajoi (Yayoi), nastala na sjeveroistoku otoka Kjušu, označila je prijelaz na presađivačku i navodnjavačku kulturu riže, što se podudara s kineskim tekstovima koji 239. godine prije Krista govore o "barbarima na istoku", gdje ima stotinjak "kneževina". Važno je naglasiti da se tu vjerojatno radi o novini koju donosi novo pučanstvo, pridošlo s južnog otočja Rju-kju (Nansei). Time se vjerojatno začelo i prožimanje sa starosjedilačkim skupinama, uz obostrano prilagođavanje, mada je bilo i brutalnog potiskivanja i eliminacije (Ainū). Računa se da je oko 300. godine prije Krista bilo otprilike 600 000 stanovnika. Tada na obalama unutrašnjeg mora počinje nova era, "starih brežuljaka" (tumulusa) s monumentalnim grobnicama. U 5. stoljeću javlja se uzgoj konja i goveda, uporaba metalnog oruđa, te umijeće navodnjavanja rižišta, a gospodarski napredak praćen je i demografskim rastom. Tada zapravo počinje pisana povijest, s prodorom kineskog pisma, budizma i obrta (prodor 552. godine u Yamato, koja okuplja ostale kneževine i osniva Japan). Godine 646. pojavljuju se prvi značajni ukazi o velikoj upravnoj i financijskoj reformi, ponajprije o rižištima i bilježenju stanovništva (670. godine provodi se prvi census). U nekim upravno-teritorijalnim jedinicama, primjerice Mino, bilježi se do 20 osoba po ognjištu, uz preporuku da svako ognjište ima barem petoro odraslih. Zahvaljujući ratarskom napretku Japan početkom 8. stoljeća ima već, po svemu sudeći, blizu 4. milijuna stanovnika.

Razdoblje što slijedi manje je prosperitetno. Slabi središnja vlast, a množe se i tegobe povezane s klimatskim zatopljanjem, što donosi brojne prirodne nedaće. Polovicom 12. stoljeća stanovništvo ne prelazi 7 milijuna. Japan tada još ne obuhvaća ni otočje Rju-kju (Nansei) ni Jezo (Hokkaido), a podijeljen je na 66 pokrajina. Velika je razlika u napučenosti između središnjeg dijela (Kjoto i Kanto) i ostalih pokrajina

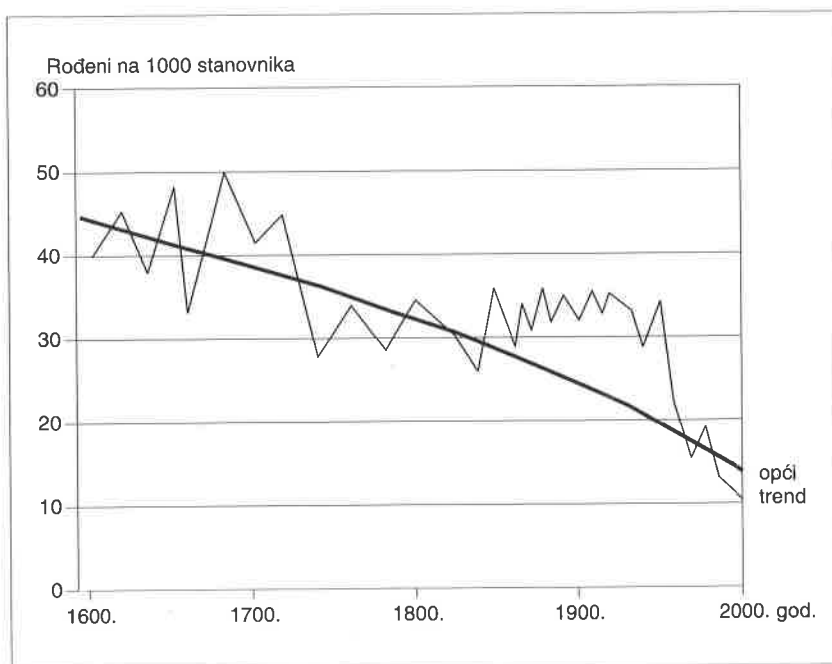
na jugozapadu i sjeveroistoku. Pokrajine Kinai (Kjoto) i Kanto (Edo) okupljale su tada oko 40% pučanstva zemlje, uz prosječnu gustoću od 50 do 60 stanovnika na km². Uz te pokrajine, razmjerno je gusto napučeno i gospodarski vrlo živo priobalje Unutrašnjeg mora između jugozapadnog dijela otoka Honšu i otoka Šikoku. Ostali su krajevi "daleki i nesigurni". Broj stanovnika nije se znatnije mijenjao do kraja 13. stoljeća, odnosno do neuspjela pokušaja mongolske invazije Japana 1281. godine. Kasniji unutrašnji ratovi i trzavice u 15. stoljeću također remete prirodan rast stanovništva, pa se čini vjerojatnijim da je krajem 15. i početkom 16. stoljeća Japan imao oko 8 milijuna žitelja, a ne, kako neki pisci navode, čak 13 milijuna.

DVA STOLJEĆA RASTA:

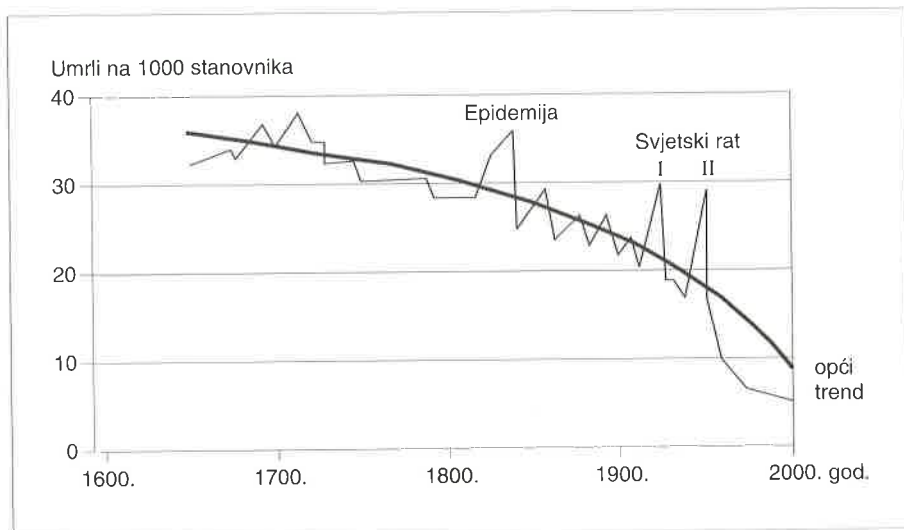
16. i 17. STOLJEĆE

Ponovo dolazi do gospodarskog i demografskog oživljavanja, sa značajnim kulturnim dosezima. Potom nastaje manji politički kaos (Portugalci 1543. godine donose vatreno oružje), nakon čega opet jača tendencija objedinjavanja Japana na vojno-strategijskoj osnovi (Oda Nabunaga).

Oko 1600. godine radi se na izradi katastra, što olakšava ustanovljavanje brojnosti pučanstva, no procjene se za to doba znatno razlikuju (od 12 milijuna ili čak i manje do 18 milijuna i više). Početkom 17. stoljeća vlast preuzima veliki šogun Tokugava, donoseći zemlji vanjski i unutrašnji mir, čime je usmjerava na put napretka za idućih stotinjak godina. Tokugava 1609. godine prisvaja otočje Rju-kju (Nansei) i dozvoljava Nizozemcima (1609.) i Britancima (1613.) otvaranje trgovačkog uporišta u nadi da će se oduprijeti trgovačko-pomorskoj nadmoći Portugalaca. Ali, sve to među neke Japance unosi nemir, osobito zbog mogućeg širenja kršćanstva (broj onih koji su primili kršćanstvo porastao je sa 150 000 1581. godine na čak 700 000 1605. godine, od ukupnih 13 milijuna Japanaca). Zbog toga se zabranjuje kršćanstvo u svim pokrajinama Šogunata (oko 30% teritorija današnjeg Japana), pa je 1613. godine zemlja ostala bez crkava, misija i misionara, koji su, mahom na jugozapadu, pobijeni ili protjerani. Nakon toga vlasti propisuju obvezatnu pripadnost jednom od budističkih (šinto) hramova, pa popisi vjernika, čuvani od 1628. godine, postaju glavnim izvorom podataka o

Sl. 2. Kretanje stopa rodnosti u Japanu od 1650. do 2000. godine

Sl. 3. Kretanje stopa smrtnosti u Japanu od 1650. do 2000. godine

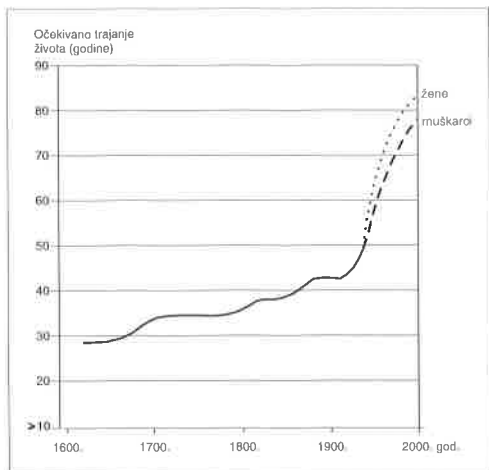
demografiji Japanu. Otpor kršćanstvu kulminirao je ratom za njegovo uništenje 1637. - 1638. godine, čime se Japan zatvara vanjskim utjecajima sve do reforme cara Mejidžija 1868. godine. U međuvremenu zemlja je trpjela od učestalih prirodnih katastrofa: gladi (1641.-1642., 1675. i 1699.-1702.), epidemija i poplava (1673.), potresa (30 000 mrtvih 1703. godine), vulkanskih provala (Fudži 1707.). Ipak, ukupno se stanovništvo nije smanjilo, nego poraslo. Šire se obrađene poljske površine, umnožavanju sela i poboljšavaju uvjeti života, zahvaljujući boljem državnom ustrojstvu i snošljivijem porezu.

Godine 1721. Šogun naređuje provođenje sveobuhvatnog popisa stanovništva, no objavljuje se samo broj onih koji su u radnoj dobi i podložni plaćanju poreza (26 065 425 osoba). Zajedno sa svima ostalima, ukupno je pučanstvo tadašnjeg Japanu brojilo između 30 i 31 milijuna. Porast je, dakle, od početka 17. stoljeća očit i poučan.

NOVI ZASTOJ OD 1720. DO 1860. GODINE

Početkom 18. stoljeća počinje se osjećati zagušenost autarkična gospodarstva pa nastupaju teškoće. One se odražavaju u pojavama gladnih godina (1723., osobito 1732., 1755., 1763. i ponajviše 1782.-1787. godine). Glad uzrokuje pobune, kojima se smanjuje proizvodnost, a

povećavaju tegobe i opće siromaštvo. To je doba velikih agrarnih kriza. U mreži od oko 200 gradova s više od 3 000 stanovnika ističu se Eddo (od 1868. Tokio) s milijunom stanovnika (od čega je polovina samurajskih obitelji i njima sličnih povlaštenih slojeva feudalnog Japanu), Kjoto s oko pola milijuna stanovnika i Osaka s 300 000. Krize se osobito odražavaju u teškoćama prehranjivanja i uopće tegobnom preživljavanju u tim gradovima, gdje napetosti dodatno rastu, tražeći temeljite reforme. Sve to skupa ubrzava neke procese, a popisi stanovništva provode se svakih šest godina (22 cenzusa u razdoblju od 1721. do 1846. godine), no pučanstvo Japanu u cjelini stagnira (30.5 milijuna 1721., 31.5 milijun 1846.) jer gladne godine, obično praćene epidemijama (23 epidemije u razdoblju između 1665. i 1868. godine), povremeno unazađuju i usporavaju demografski rast. Tako, primjerice, census 1786. godine pokazuje pad od oko milijun stanovnika prema prethodnom popisu. I u 19. stoljeću epidemije i glad zaustavljale su rast stanovništva (kolera 1822. i 1858., a posljednja velika glad bila je 1867.-1870. godine) Tada je oborena velika vlast šoguna i vraćena caru (reforma Mejidži 1868. godine), a prijestolnica se premješta iz Kjota u Eddo, koji dobiva novo ime, Tokio (istočna prijestolnica). Era Mejidži označila je novo doba i sveopći napredak Japanu, uključujući i njegov izlaz u svijet kao nove imperijalističke sile od

Sl. 4. Očekivano trajanje života u japanskoj pokrajini Suva od 1650. do 2000. godine

druge polovine 19. stoljeća do drugog svjetskog rata.

U izloženom kretanju naseljenosti nema ničeg izuzetnog, već je riječ o dobrom primjeru retrospekcije u zemlji raspoloživih podataka i dobre upravno-teritorijalne organizacije. Lijepo se vidi skokovitost krivulje rasta stanovništva i povremeno djelovanje rušilačkih činitelja (epidemije mnogo više i učestalije nego ratovi, kao pojava koja je slijedila i ratove i nerodne godine, a kadšto i prirodne katastrofe, poput potresa i vulkanskih provala). Prema tome, prošlost stanovništva i naseljenosti Japana ukazuje nam na slijed događaja kakav je više ili manje pogađao i druge napuštene dijelove Zemlje, stoga je vrlo koristan i poučan.